

การสังเคราะห์ข้อเสนอเพื่อพัฒนาการนวดไทย มุ่งสู่มาตรฐานองค์การอนามัยโลก

วันวิสาข์ ศรีสุเมธชัย * มลินี สมภพเจริญ **

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอการพัฒนาการนวดไทยเพื่อให้ได้ตามมาตรฐานการฝึกอบรมนวดไทยตามที่องค์การอนามัยโลกให้การรับรอง วิธีการศึกษา โดยการทบทวนเอกสารสืบค้นข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ตด้านตำแหน่งงานนวดไทยในต่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่า มีสถาบันที่ให้การฝึกอบรมด้านการนวดไทยที่ได้รับการรับรองจากกองสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จำนวน 552 แห่ง ที่เปิดให้ความรู้ด้านนวดไทยซึ่งจะเน้นไปที่ หลักสูตรการนวดไทย 60 ชั่วโมงและ 150 ชั่วโมง และหลักสูตรผู้ให้บริการสปา โดยการจัดการเรียนการสอนต้องได้มาตรฐานตามหลักเกณฑ์การรับรองวุฒิที่กำหนดหลักสูตรด้านการนวดและด้านการให้บริการสปา เพื่อให้ผู้จบการศึกษาด้านนวดไทยสามารถสอบใบประกอบโรคศิลปะด้านการนวดไทยเพื่อเป็นให้เกิดการยอมรับและตรงตามมาตรฐานด้านการดูแลสุขภาพ นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุขได้พัฒนาหลักสูตรนวดไทยเพื่อการรักษาซึ่งมีรูปแบบในการอบรม จำนวน 3 รูปแบบ ประกอบด้วย นวดไทยรูปแบบที่ 1 จำนวน 400 ชั่วโมง นวดไทยรูปแบบที่ 2 และนวดไทยรูปแบบที่ 3 จำนวน 1,000 ชั่วโมง ซึ่งผ่านการรับรองมาตรฐานโดยองค์การอนามัยโลก การวิจัยนี้มีข้อเสนอให้มุ่งเน้นพัฒนามาตรฐานที่สถาบันการอบรมความรู้ด้านการนวดแผนไทย ให้ตรงตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำเป็นมาตรฐานสำหรับฝึกอบรมนวดไทยที่รับรองโดยองค์การอนามัยโลก และการจัดทำเอกสารมาตรฐานฝึกอบรมนวดไทยฉบับภาษาไทยเพื่อใช้เป็นแนวทางให้กับสถาบันฝึกอบรมนวดไทยได้ดำเนินการจัดรูปแบบการอบรมต่อไป

คำสำคัญ: นวดไทยเพื่อการรักษา/นวดไทยเพื่อสุขภาพ/มาตรฐานการอบรมนวดไทย

* ภาควิชาชีวสถิติ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และ Corresponding Author
Email:vanvisamu@gmail.com

** ภาควิชาสุศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

The synthesis of proposals for benchmarks development of Nuad Thai toward World Health Organization's standard

Vanvisa Sresumatchai* Malinee Sompopcharoen**

Abstract

The purpose of this study is to provide synthesis of proposals for benchmarks development of Nuad Thai toward World Health Organization's standard. This study is a documentary review, through internet for the position of Thai masseur globally.

Results of this study found that there were 552 certified training organizations for Nuad Thai in Thailand, accredited by Division of Health Establishment. The training programme consists of 60 hours, and 150 hours of Nuad Thai, and a curriculum on Qualified Spa Therapist. All of training programme must be according to standard criteria for accreditation, in order for passing of Nuad Thai license exam, and Spa manager license exam for spa therapist. In addition, the Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Ministry of Public Health, Thailand, develops Nuad Thai for Therapy, in the form of 3 types of training. Nuad Thai type 1 consists of 400 hours, Nuad Thai type 2 and 3 consist of 1,000 hours, with standard certification by the World Health Organization. This is part of the implementation of collaborative projects with WHO in the field of traditional medicine. This research offer benchmarks for Nuad Thai Programme according to Ministry of Health's standard for Nuad Thai training programme, accredited by the World Health Organization, and publication of the basic training in Thai version document as guideline for other Nuad Thai Training organizations.

Keywords: Nuad Thai for health/ Nuad Thai therapy/Benchmarks for training in Nuad Thai

* Department of Biostatistics, Faculty of Public Health, Mahidol University.

Corresponding Author Email:vanvisamu@gmail.com,

** Department of Health Education and Behavioral Sciences, Faculty of Public Health, Mahidol University.

บทนำ (Introduction)

การแพทย์แผนไทยโดยเฉพาะการนวดไทยเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก และยังเป็นระบบการรักษาที่เก่าแก่ที่สุดที่มนุษย์ใช้ดูแลสุขภาพและความเป็นอยู่จึงเรียกว่าเป็นการแพทย์ดั้งเดิมหรือการแพทย์ผสมผสานและการแพทย์ทางเลือก โดยเฉพาะการนวดไทยซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในกลุ่มคนไทยและชาวต่างชาติที่ชื่นชอบการบำบัดแบบอ่อนคลายด้วยการนวด รวมถึงการนวดร่วมกับการใช้สมุนไพรตามศาสตร์การประกอบโรคศิลป์ โดยมีหน่วยงานหลักคือ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ทำหน้าที่ในการผลักดันให้ตลาดการนวดไทยเป็นที่รู้จักมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดรูปแบบธุรกิจร้านสปา(ยศวดี แศวพัฒนา และเสาวณีย์ สมันตรีพร 2015) หรือ สถานประกอบการกิจการสปาไทย นวดไทยเพื่อสุขภาพได้มาตรฐาน (กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข 2556) จนได้รับความสนใจในต่างประเทศมากขึ้น คนไทยในต่างประเทศนิยมเปิดร้านนวดไทย และ สปา ซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ธุรกิจจะดำเนินไปอย่างราบรื่นในต่างประเทศก็จำเป็นต้องได้รับใบอนุญาต ตามขั้นตอนของกฎหมายครอบคลุมทั้งตัวสถานประกอบการและผู้ให้บริการในสายอาชีพนวดไทย เว็บไซต์เมดิคอลฮับนิวส์ ได้กล่าวถึงความสำคัญที่กระทรวงสาธารณสุขไทยการผลักดัน ประเทศไทยสู่การเป็นเมดิคอลฮับ และข้ออัตลักษณ์การใช้สมุนไพรไทยให้เป็นที่รู้จักทั่วโลก โดยนายแพทย์วิศิษฐ์ ตั้งนภกร แพทย์มีอกกฎหมาย ได้เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนสถานพยาบาลของประเทศไทยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ นโยบาย“Medical Hub” ศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ ซึ่งได้มีชาวต่างชาติเดินทางเข้ามารักษาพยาบาลในประเทศไทยเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะด้านสปาและการนวดไทย(Med Hub News 2018)

นโยบายรัฐบาลภายใต้มุ่งเน้นด้านการสาธารณสุข และการแพทย์แผนไทย โดยเฉพาะการนวดไทยที่ได้มีการผลักดันให้เป็นมรดกโลกเพื่อมุ่งเน้นอัตลักษณ์ของความเป็นไทย จึงได้มีการเปลี่ยนรูปแบบการเรียกจาก “Thai Massage” เป็น นวดไทย (Nuad Thai) โดยประเทศสหรัฐอเมริกาถือเป็นประเทศที่มีร้านประกอบการนวดไทยและนวดสปาเป็นจำนวนมาก โดยมีทั้งสถานประกอบการที่เปิดแบบถูกกฎหมายและได้รับมาตรฐานสปาไทย และสถานประกอบการที่ดำเนินงานในรูปแบบที่หลีกเลี่ยงกฎหมายจนถูกตรวจจับและถูกปิดกิจการด้วยความไม่รู้กฎหมายหรือระเบียบการดำเนินธุรกิจในห้องถิ่น จึงส่งผลให้ใบอนุญาตมีความสำคัญมาก ทั้งด้านประกาศนียบัตรการนวดไทยและใบอนุญาตการเป็นผู้ดำเนินการสปา

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการพัฒนาหลักสูตรการนวดไทยเพื่อเป็นหลักสูตรกลางสำหรับการฝึกอบรม รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อควบคุมมาตรฐานการนวดเพื่อสุขภาพ เช่น กฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบวิชาชีพนวดแผนไทย รวมถึงการจัดให้มีระบบการขึ้นทะเบียนหมอนวดไทย การออกใบอนุญาตประกอบกิจการ และ ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพนวดไทยรายบุคคล ซึ่งมีกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ(สบส .) ดำเนินการตรวจ และขึ้นทะเบียน ได้มีการออก พรบ.สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ 2559 ขึ้นมาเพื่อควบคุมดูแลให้มีมาตรฐาน คุ่มครองผู้บริโภค และการออกกฎหมายห้ามชาวต่างชาติปฏิบัติอาชีพนวดไทยเพราะเป็นอาชีพที่ต้องคงอัตลักษณ์ความเป็นวัฒนธรรมไทย (PPTV 2561) กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้มอบอำนาจให้แต่ละ

สถาบันเปิดคอร์สจัดการเรียนการสอน อบรมการนวด ทักษะการนวดไทยประเภทต่างๆ ตามมาตรฐาน เช่น สมาคมแพทย์แผนไทยแห่งประเทศไทย มีการเปิดเป็น "ศูนย์ทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน" โดยมีสำนักงานใหญ่ตั้งภายในกระทรวงสาธารณสุข ถนนติวานนท์ และกระจายสาขาไปทั่วประเทศเพื่อให้สะดวกต่อผู้ประกอบอาชีพ

วิธีการศึกษา (Method)

การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสังเคราะห์จากการทบทวนงานวรรณกรรม ระเบียบ กฎหมาย มาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) การศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาข้อเสนอแบบเสนอแผนบูรณาการ (Integrated research program) ประกอบการเสนอของบประมาณแผนบูรณาการพัฒนาศักยภาพ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม ในการจัดทำรูปแบบการจัดบริการสุขภาพทางเลือกในหน่วยบริการปฐมภูมิเพื่อลดปัญหาการใช้จ่ายเกินความจำเป็น และจากหลักฐานเชิงประจักษ์ โครงการวิจัยประสิทธิผลของการฝึกอบรมผู้ประกอบการด้วยเทคนิคนวดสัมผัสบำบัดเพื่อปรับเปลี่ยนปัญหาพฤติกรรมก่อนวัยในเด็กก้อทิสติก การวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (IRB No.2016-133)

ผลการศึกษา (Result)

1. ระบบบริการการแพทย์แผนไทยตามยุทธศาสตร์ด้านบริการเป็นเลิศ

การบริการด้านการแพทย์แผนไทย หมายถึง บริการการรักษาพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและฟื้นฟูสภาพ ประกอบด้วย การรักษาด้วยยาสมุนไพร การนวดเพื่อการรักษาฟื้นฟูสภาพ การประคบสมุนไพรเพื่อการรักษาฟื้นฟูสภาพ การอบไอน้ำสมุนไพรเพื่อการรักษาฟื้นฟูสภาพ การทำหม้อเกลือ การนวดเพื่อส่งเสริมสุขภาพ การอบไอน้ำสมุนไพรเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ การประคบสมุนไพรเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ การให้คำแนะนำการดูแลสุขภาพด้วยการสอนสาธิตด้านการแพทย์แผนไทย การฝึกกายบริหารด้วยท่าฤๅษีดัดตน

การบริการด้านแพทย์ทางเลือก หมายถึง บริการรักษาพยาบาลส่งเสริมสุขภาพและฟื้นฟูสภาพ ประกอบด้วย การฝึกสมาธิบำบัด การฝังเข็ม การกดจุดบำบัด และการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ ได้แก่การนวดปรับสมดุลโครงสร้างร่างกาย

การจัดให้บริการดูแลสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาาระบบบริการสุขภาพ รวมถึงระบบส่งต่อ การทำให้บริการคลินิกเฉพาะด้านทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสาน เพื่อส่งเสริมสุขภาพรวมถึงการป้องกัน รักษาโรค และการฟื้นฟูสภาพให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในด้านบริการของสถานบริการสาธารณสุข อันเป็นการพัฒนาระบบให้สอดคล้องกับการเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์นานาชาติ (Medical Hub) ซึ่งจะต้องมีแผนพัฒนาระบบบริการสุขภาพ (Service plan) สาขาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานในระดับเขต เพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสาน โดยร้อยละของผู้ป่วยนอกที่

ได้รับบริการทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานที่ได้มาตรฐานในปี 2558 พบว่าเขตบริการสุขภาพที่ 8 จังหวัดอุดรธานี จำนวนผู้ป่วยที่รับบริการทางการแพทย์แผนไทยถึง ร้อยละ 24.18 และเขตบริการสุขภาพที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ป่วยเข้ารับบริการทางการแพทย์แผนไทยเพียงร้อยละ 10.67 ซึ่งตัวชี้วัด ร้อยละของผู้ป่วยนอกได้รับบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกที่ได้มาตรฐาน จะคำนวณจาก $(A/B * 100)$ โดยที่ A หมายถึง จำนวนครั้งที่มาผู้ป่วยเข้ารับบริการทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ และ B หมายถึง จำนวนครั้งที่ผู้ป่วยเข้ารับบริการทั้งหมดของสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ

การพัฒนาด้านการแพทย์แผนไทยโดยเฉพาะด้านนวดไทยที่ได้รับการผลักดันให้มุ่งไปสู่มาตรฐาน จนมีชาวต่างชาติให้ความสนใจเข้ามาเรียนเพื่อนำไปใช้ในการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว โดยเฉพาะโรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน ซึ่งในการเรียนรู้ด้านการนวดไทยนั้นไม่เพียงแต่การเรียนทางทฤษฎีและการปฏิบัติแต่การมุ่งเน้นไปสู่มาตรฐานระดับนานาชาติยังมีด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ป่วยและผู้บริโภคที่ผู้เรียนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต้องรู้ ประกอบด้วย พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2542 ที่ สามารถควบคุมดูแลผู้ประกอบการวิชาชีพให้มีการแสวงหาผลประโยชน์หรือใช้วิชาชีพโดยมิชอบ อันอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนผู้มาขอรับบริการ รวมถึงเป็นการคุ้มครองประชาชนมิให้ถูกเอาเปรียบหรือถูกหลอกลวงจากผู้ประกอบวิชาชีพ โดยสาระสำคัญของพระราชบัญญัติดังกล่าว คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะต้องขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาต การห้ามผู้ประกอบโรคศิลปะทำการประกอบโรคศิลปะข้ามสาขา ผู้ประกอบโรคศิลปะมีหน้าที่แจ้งให้ผู้ป่วยทราบถึงวิธีการประกอบโรคศิลปะ และการกำหนดจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ซึ่งขอบเขตและกลไกของการใช้กฎหมายเกี่ยวกับวิชาการแพทย์แผนไทยในการคุ้มครองผู้ป่วยและผู้บริโภค โดยการควบคุมไม่ให้เกิดการละเมิดกฎหมายข้อบังคับ โดยมีคณะกรรมการประกอบโรคศิลปะ คณะกรรมการวิชาชีพ และพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการควบคุมบังคับใช้กฎหมาย

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพการนวดไทย

ในการควบคุมมาตรฐานผู้ประกอบการและผู้ให้บริการนวดและสปา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตั้งแต่การเปิดกิจการต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมายโดยร้านต้องมีใบอนุญาต ส่วนผู้นวดต้องมีการขึ้นทะเบียน หากไม่ปฏิบัติตามจะมีโทษทางกฎหมาย เช่น เปิดกิจการโดยไม่ได้รับอนุญาต มีโทษจำคุก 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ รวมทั้งต้องรับผู้ให้บริการ (หมอนวด) ที่ผ่านการขึ้นทะเบียนกับกรม สนับสนุนบริการสุขภาพแล้วเท่านั้น

กฎหมายและข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการนวดไทยที่สำคัญได้แก่ พระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2556 ได้ให้ความหมายของ “การนวดไทย” หมายถึง การตรวจ การวินิจฉัย การบำบัด การรักษา การป้องกันโรคการส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพ โดยใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการนวดไทย นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่ใช้ในการควบคุม การคุ้มครองและการส่งเสริมการนวดไทยได้จำแนกออกเป็น

- **การนวดเพื่อการรักษา**ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2542 ใช้ควบคุมผู้ประกอบโรคศิลปะโดยตรง เพราะการนวดไทยเป็นหนึ่งในประเภทของการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ.2541 ที่ระบุถึงการทำการกิจการในด้านการนวดไทย โดยเฉพาะสถานที่ในการดำเนินการนั้น จะต้องมีการควบคุมลักษณะสถานพยาบาลแต่ละประเภท และลักษณะการให้บริการของสถานพยาบาลให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2559 ซึ่งเป็นการแก้ไขบทนิยามคำว่า “สถานพยาบาล” โดยให้ใช้ข้อความ “สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า แต่ไม่รวมถึง (ก) สถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล (ข) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ตามกฎหมายว่าด้วยสถานประกอบการเพื่อสุขภาพหรือ (ค) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” โดยการจัดสถานที่เพื่อประกอบกิจการนวดไทยยังต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ที่มีหลักในการคุ้มครองประชาชนด้านสุขลักษณะ และการอนามัยสิ่งแวดล้อม หรือการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม

- **การนวดไทยเพื่อสุขภาพ** มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม คุ้มครอง และส่งเสริมการนวดไทยเพื่อสุขภาพ ได้แก่ พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2546 พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2559 และประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องกำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพ หรือเพื่อเสริมสวย มาตรฐานของสถานที่ การบริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐาน สำหรับสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.2509

3. มาตรฐานหลักสูตรการนวดไทย

กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำมาตรฐานหลักสูตรนวดไทยด้วยการนำหลักการทางวิชาการ เข้ามารองรับตามหลักการทางการศึกษา ซึ่งสามารถพัฒนาจนเข้าสู่ระดับมหาวิทยาลัยและกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยได้พัฒนาหลักสูตรระบบการเรียนการสอนเพื่อให้ได้ในระดับมาตรฐาน โดยแบ่งออกเป็น

- หลักสูตรนวดฝ่าเท้า 60 ชั่วโมง
- หลักสูตรนวดตัวเพื่อสุขภาพ 150 ชั่วโมง
- หลักสูตรนวดเพื่อรักษาโรค 372 ชั่วโมงและ 800 ชั่วโมง
- หลักสูตรนวดไทย 1,300 ชั่วโมงตามมาตรฐานองค์การอนามัยโลก

โครงสร้างหลักสูตรการนวดไทยซึ่งจัดได้ว่าเป็นหลักสูตรกลางรวม ถึงราชกิจจานุเบกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อควบคุมมาตรฐานสถาบันที่ให้ความรู้ด้านการนวดไทย โดยอาศัยอำนาจตามความใน มาตรา ๙ (๓) แห่งพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙ คณะกรรมการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพจึงกำหนดหลักเกณฑ์การรับรองวุฒิบัตร หรือประกาศนียบัตรที่ผู้ดำเนินการ หรือผู้ให้บริการได้รับจากสถาบันการศึกษา หน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ โดยสถาบันที่ให้ความรู้ด้านนวดไทยจะต้องได้รับการรับรองจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนได้

มาตรฐานตามหลักเกณฑ์การรับรองวุฒิที่กำหนดหลักสูตรด้านการนวดและด้านการให้บริการสปา เพื่อให้ผู้จบการศึกษาด้านนวดไทยสามารถสอบใบประกอบโรคศิลปะด้านการนวดไทยเพื่อเป็นให้เกิดการยอมรับและตรงตามมาตรฐานด้านการดูแลสุขภาพ นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุขโดยกองการแพทย์แผนไทยได้พัฒนาหลักสูตรนวดไทยเพื่อการรักษาซึ่งมีรูปแบบในการอบรม จำนวน 3 รูปแบบ ประกอบด้วย นวดไทยรูปแบบที่ 1 จำนวน 400 ชั่วโมง นวดไทยรูปแบบที่ 2 โปรแกรมนี้จะคล้ายกับโปรแกรม นวดไทยรูปแบบที่ แต่สามารถยกเว้นหมวดวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพได้ และนวดไทยรูปแบบที่ 3 จำนวน 1,000 ชั่วโมง (World Health Organization 2010) รายละเอียดดังตารางที่ 1-4

ตารางที่ 1 หลักสูตรการนวดไทย 60 ชั่วโมง

ชื่อวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
1. หมวดวิชาพื้นฐาน			
1.1 ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการนวดเท้า	1	-	1
1.2 ความรู้เบื้องต้นและกายวิภาคศาสตร์การนวดเท้า	2	-	2
2. หมวดวิชาการแพทย์แผนไทย			
2.1 เภสัชกรรมไทยเบื้องต้น	-	2	2
3. หมวดวิชาชีพ			
3.1 การตัดตน	-	4	4
3.2 การนวดเท้าเพื่อสุขภาพ	-	30	30
4. หมวดจริยธรรม			
4.1 หลักจรรยาบรรณ	1	-	1
5. หมวดการฝึกงานภาคสนาม			
	-	20	20
รวมทั้งสิ้น	4	56	60

ที่มา: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

ตารางที่ 2 หลักสูตรนวดไทย 150 ชั่วโมง

ชื่อวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
1. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ			
1.1 ร่างกายของเรา (กายวิภาคศาสตร์ทั่วไป)	3	-	3
2. หมวดวิชาการแพทย์แผนไทย			
2.1 ทฤษฎีการแพทย์แผนไทย	3	-	3
2.2 เภสัชกรรมไทยเบื้องต้น	2	-	2
3. หมวดวิชาการนวดไทย			
3.1 ประวัติ องค์ความรู้และการประยุกต์ใช้การนวดไทย	1	-	1
3.2 เส้นประธานสิบกับการเกิดโรค	3	-	3
3.3 การตรวจร่างกายเบื้องต้น	-	12	12
3.4 การนวดไทยเพื่อสุขภาพ	3	30	33
3.5 การตัดตน	2	7	9
3.6 การบันทึกผลการนวด	5	-	5
3.7 การนวดไทยแก้ไขอาการที่พบบ่อย	2	10	12
3.8 การทบทวนการนวดไทยเพื่อสุขภาพ		5	5
4. หมวดวิชากฎหมายและจริยธรรม			
4.1 กฎหมายวิชาชีพการแพทย์แผนไทย	3	-	3
4.2 ธรรมะกับสมาธิ	-	9	9
5. หมวดการฝึกงานภาคสนาม	-	50	50
รวมทั้งสิ้น	27	123	150

ที่มา: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

ตารางที่ 3 หลักสูตรผู้ช่วยแพทย์แผนไทย (330 ชั่วโมง)

ชื่อวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
1. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ	18	6	24
1.1 ร่างกายของเรา (กายวิภาคศาสตร์ทั่วไป)	-	6	6
1.2 การปฐมพยาบาล	3	-	3
1.3 สุขภาพจิต	3	-	3
1.4 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยา			
2. หมวดวิชาการแพทย์แผนไทย	12	-	12
2.1 ทฤษฎีการแพทย์แผนไทย	18	12	30

ชื่อวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
2.2 เกสัชกรรมไทยเบื้องต้น			
3. หมวดวิชาการนวดไทย	4	-	4
3.1 ประวัติองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้การนวดไทย	3	9	12
3.2 เส้นประธานสิบกับการเกิดโรค	3	24	27
3.3 หลักพื้นฐานการนวดไทย	3	3	6
3.4 การตรวจแยกอาการปวด	3	17	20
3.5 การนวดไทยเพื่อสุขภาพ	3	25	28
3.6 การนวดไทยบำบัด 1	-	12	12
3.7 การนวดไทยเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพ 1	3	15	18
3.8 การนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ	-	7	7
3.9 การตัดตน	-	3	3
3.10 การบันทึกผลการนวด			
4. หมวดวิชากฎหมายและจริยธรรม	12	-	12
4.1 กฎหมายวิชาชีพการแพทย์แผนไทย	3	-	3
4.2 ระบบสุขภาพ		100	100
5. หมวดการฝึกงานภาคสนาม	91	239	330
รวมทั้งสิ้น			
ที่มา: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ			
ตารางที่ 4 หลักสูตรนวดไทย (องค์การอนามัยโลก)			
ชื่อวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
1.วิทยาศาสตร์สุขภาพ (152 ชั่วโมง)			
1.1 กายวิภาคขั้นพื้นฐาน	24	-	24
1.2 สรีรวิทยาพื้นฐาน	24	-	24
1.3 เกสัชวิทยาขั้นพื้นฐาน	6	-	6
1.4 พื้นฐานวิทยาศาสตร์ทางคลินิก	36	-	36
1.5 จิตวิทยาพื้นฐาน	6	-	6
1.6 ความผิดปกติของระบบกล้ามเนื้อและกระดูกขั้นพื้นฐาน	20	-	20
1.7 การตรวจสอบความผิดปกติของระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ	6	12	18
1.8 การประเมินอาการเจ็บปวด	6	-	6

ชื่อวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
1.9. การปฐมพยาบาล	6	6	12
2. หมวดวิชาการแพทย์แผนไทย (60 ชั่วโมง)			
2.1. ปรัชญาการแพทย์แผนไทย	6	-	6
2.2. ทฤษฎีการแพทย์แผนไทย	12	-	12
2.3. พื้นฐานเภสัชกรรมไทย	20	10	30
2.4. พื้นฐานการวินิจฉัยและรักษาโรคทางแพทย์แผนไทย	12	-	12
3. หมวดวิชาการนวดไทย (316 ชั่วโมง)			
3.1. ประวัติ องค์ความรู้และการประยุกต์ใช้การนวดไทย	4	-	4
3.2. เส้นประธานสิบกับการเกิดโรค	3	9	12
3.3. หลักพื้นฐานการนวดไทย	-	24	24
3.4. การวินิจฉัยโรคเกี่ยวกับเส้นและโรคที่เกี่ยวข้องกับลม	-	18	18
3.5. นวดไทย 1	-	18	18
3.6. นวดไทย 2	-	48	48
3.7. นวดไทย สำหรับการฟื้นฟูสมรรถภาพ 1	-	12	12
3.8. นวดไทย สำหรับการฟื้นฟูสมรรถภาพ 2	-	12	12
3.9. การนวดเท้า	4	10	14
3.10. นวดไทย สำหรับนักกีฬา	-	24	24
3.11. นวดไทย สำหรับก่อนคลอด หลังคลอดและการดูแลทารก	-	24	24
3.12. นวดน้ำมัน	3	24	27
3.13. นวดไทย เพื่อสุขภาพ	-	24	24
3.14. นวดเท้าเพื่อสุขภาพ	3	15	18
3.15. การบำบัดด้วยสปา	3	-	3
3.16. สมาธิบำบัด	-	10	10
3.17. ฤาษีตัดตน	-	24	24
4. กฎหมาย / จริยธรรม การบันทึกประวัติทางการแพทย์ (72 ชั่วโมง)			
4.1. กฎหมายวิชาชีพการแพทย์แผนไทย	12	-	12
4.2. ระบบสุขภาพ	3	-	3
4.3. การบันทึกผลการนวด	-	30	30
4.4. การบริหารจัดการทางคลินิก	3	-	3
4.5. กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นทีม	3	3	6
4.6. หลักการสื่อสาร	6	-	6

ชื่อวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
4.7. ความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม	6	-	6
4.8. จริยธรรมวิชาชีพ	3	-	3
4.9. ศิลปะการบริการ	3	-	3
5. หมวดการฝึกงานภาคสนาม	-	400	400
รวมทั้งสิ้น	243	757	1000

ที่มา:องค์การอนามัยโลก

อภิปรายผล (Discussion)

จากการศึกษาพบว่า การยกระดับมาตรฐานนวดไทยได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุข โดยกำหนดเป็นแผนพัฒนาระบบบริการสุขภาพ ซึ่งแพทย์แผนไทยคือสาขาที่ 12 โดยมุ่งเน้นไปที่การนำแพทย์แผนไทยให้เป็นแพทย์ทางหลักของชาติด้วยการพัฒนาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับโลก รวมถึงการจัดระดับสถานบริการ Service Plan ใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปฐมภูมิ ระดับทุติยภูมิ และระดับตติยภูมิ เพื่อเป็นการยกระดับการแพทย์แผนไทย ด้วยการจัดบริการคลินิกเฉพาะโรคที่ โรงพยาบาลศูนย์ หรือโรงพยาบาลทั่วไป เช่น การรักษาโรคลมปะกั้ง (ไมเกรน) ด้วยการนวดแผนไทย และการประคบด้วยสมุนไพรจากนั้นให้การบำบัดด้วยยาสมุนไพรได้แก่ ยาหอมนวโกฐ ยาหอมเทพจิตร นอกจากนี้ยังมีการรักษาโรคข้อเข่าเสื่อมและโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ที่ใช้การบำบัดด้วยการนวดไทย จะเห็นได้ว่าทั้ง 3 โรคที่ระบุเป็นโรคที่มีความชุกในระบบการรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันในทางกลับกันก็สามารถรักษาด้วยการนวดไทยได้ ซึ่งผู้ให้บริการด้านการนวดไทยจะต้องได้รับการเรียนด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพเพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงสร้างร่างกายของมนุษย์และกลไกการเกิดโรค

เมื่อพิจารณาจากหลักสูตรที่มีอยู่ในปัจจุบันและเปิดอบรมโดยทั่วไปจะเน้นไปที่ หลักสูตรการนวดไทย 60 ชั่วโมง และ 150 ชั่วโมง โดยผู้ที่จบหลักสูตรดังกล่าวจะเน้นไปปฏิบัติงานในร้านสปา ซึ่งมีสถาบันและหลักสูตรที่ได้รับการรับรองถึง 552 แห่ง (กองสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ 2558) และหลักสูตรส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 60-180 ชั่วโมง และหลักสูตรผู้ให้บริการสปา โดยตำแหน่งงานที่ต้องการจะมีความแตกต่างกันระหว่างหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขจะกำหนดคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานด้านการนวดไทยที่ได้รับใบประกาศนียบัตรหลักสูตรผู้ช่วยแพทย์แผนไทย 330/372 ชั่วโมง หรือประเภทการนวดไทย 800 ชั่วโมง ในขณะที่กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน รับสมัครพนักงานนวดเพื่อไปปฏิบัติงานยังต่างประเทศ คุณสมบัติต้องมีใบประกาศนียบัตรผ่านการอบรมหลักสูตรนวดแผนไทย หรือนวดเท้าจากสถาบันที่ได้รับการรับรองจำนวน 150 ชั่วโมง หรือผ่านการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติ ประเภทการนวดไทย ระดับ 1 เทียบเท่าการอบรม 150 ชั่วโมง ซึ่งสถานประกอบการส่วนใหญ่ในต่างประเทศจะเป็นในรูปแบบสถานบริการสปาที่เน้นด้านการนวดเพื่อสุขภาพ ในขณะที่โรงพยาบาลจะเน้นด้านการนวดเพื่อการรักษา

สรุปและขอเสนอแนะ (Conclusion and Recommendations)

จากการทบทวนเอกสารและการสังเคราะห์รูปแบบการรับสมัครงานของโรงพยาบาลของรัฐ และโรงพยาบาลเอกชน พบว่าคุณสมบัติของผู้สมัครจะต้องผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ช่วยแพทย์แผนไทย 330/372 ชั่วโมง ในขณะที่สถาบันที่ให้ความรู้ด้านการนวดไทยที่ผ่านการรับรองจากกองสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่มีถึง 552 แห่งกลับมุ่งเน้นหลักสูตรที่เปิดอบรมในแนวทางนวดสปา นวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ และนวดไทยเพื่อสุขภาพ ในขณะที่กระทรวงสาธารณสุขพยายามผลักดันเพื่อยกระดับและพัฒนามาตรฐานหมอนวดไทยแผน ให้ได้รับใบประกอบโรคศิลปะเพื่อรองรับวิชาชีพนวดแผนไทย โดยเน้นต้องมีความรู้ทั้งวิชาการ และภาคปฏิบัติ (Snook online 2552) จากการสังเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้พบว่า

1. แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรนวดแผนไทยให้ได้มาตรฐานควร มุ่งเน้นมาตรฐานที่สถาบันการอบรมความรู้ด้านการนวดแผนไทย ให้ตรงตามมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำเป็นมาตรฐานสำหรับฝึกอบรมนวดไทยที่รับรองโดยองค์การอนามัยโลก (Benchmarks for training in Nuad Thai) ซึ่งเป็นมาตรฐานการนวดเพื่อการรักษา

2. ควรจัดทำหนังสือมาตรฐานสำหรับฝึกอบรมนวดไทยที่ได้รับการรับรองจากองค์การอนามัยโลกให้เป็นฉบับภาษาไทยเพื่อให้สถาบันที่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการฝึกอบรมได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรของสถาบัน

3. ควรจัดทำมาตรฐานสำหรับการฝึกอบรมนวดไทยเพื่อสุขภาพเพื่อเป็นมาตรฐานในระดับนานาชาติเนื่องจากได้เกิดสถาบันที่ให้ความรู้ด้านการนวดไทยเพื่อสุขภาพเกิดขึ้นอย่างมากมายในต่างประเทศเช่น ประเทศเยอรมันนี้ได้มีสถาบันให้ความรู้ด้านนวดไทยที่ผ่านการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุขไทย โดยเปิดอบรมเรื่องการนวดท้องแบบ “ชีเนซัง-Shi-Nei-Tsang” ซึ่งเป็นศาสตร์การนวดตามลัทธิเต๋า แต่ระบุว่าเป็นหลักสูตรการนวดหน้าท้องแบบไทย (Abdominal Massage Thai Style Courses)

4. ควรสื่อสารเรื่องการนวดไทยให้ระดับนานาชาติได้เข้าใจถึงรูปแบบการนวดไทยว่ามี 2 รูปแบบได้แก่รูปแบบการนวดเพื่อการรักษา และรูปแบบการนวดไทยเพื่อสุขภาพ เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เนื่องจากการนวดเพื่อการรักษาเป็นรูปแบบการดูแลสุขภาพในเชิงวัฒนธรรม ในขณะที่การนวดไทยเพื่อสุขภาพเป็นการผสมผสานรูปแบบการดูแลสุขภาพในหลากหลายวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข (2556). รายงานการสาธารณสุขไทยด้านการแพทย์แผนไทยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก 2554-2556. -- นนทบุรี: กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, กันยายน
- กองสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ (2558). รายชื่อหน่วยงานและหลักสูตรที่ผ่านการรับรอง (ณ มีนาคม 2558) เข้าถึงจาก [Online] http://www.thaispa.go.th/spa2013/web/?wpfb_dl=455.

- ข่าว PPTV (2561). “นวดไทย” อาจเป็นอาชีพต้องห้ามของต่างด้าว เข้าถึงจาก [Online], available from <https://today.line.me/th/pc/article/A7-0ZpG3D>
- ข่าว Sanook (2552). แนะนำนวดเตรียมยกระดับมาตรฐานเตรียมสอบใบประกอบโรคศิลปะประเภทการนวดไทย เข้าถึงจาก[Online], available from <https://www.sanook.com/news/872057>
- ยศวดี แหวัดณะ และเสาวณีย์ สมันตรีพร (2558). การพัฒนาธุรกิจสปาสู่ความยั่งยืน: วิธีการทางจิตวิทยาสู่ความยั่งยืน. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 พฤษภาคม-มิถุนายน 2558: 174-84.
- เว็บไซต์สุขภาพ (2018). “หมอวิศิษฐ์” แพทย์มือกฎหมาย ผลักดัน “Medical Hub” ชูอัตลักษณ์ สมุนไพรไทยทั่วโลก เข้าถึงจาก [Online] <https://medhubnews.com/>
- Learn 4 Good. Thai Massage School in Germany, Europe. เข้าถึงจาก [Online] <https://www.learn4good.com/schools/thai-massage-europe.htm>
- World Health Organization (2010). Benchmarks for training in traditional /complementary and alternative medicine: benchmarks for training in Nuad Thai. เข้าถึงจาก [Online] <http://apps.who.int/medicinedocs/en/d/Js17554en/>

